

Dr hab. Małgorzata Polkowska,
prof. Akademii Sztuki Wojennej
Warszawa

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Pauliny Topolskiej na temat:
„Prawnomiędzynarodowe aspekty działalności państw w przestrzeni
kosmicznej”, Gdańsk 2020, stron 354**

Przedłożona mi do recenzji rozprawa doktorska mocą uchwały Rady Dyscypliny Nauki Prawne nr 15/2020 z dnia 20/04/2020 została oceniona przeze mnie w świetle przepisów ustawy o stopniach i tytule naukowym (...) z 2003 r. odnoszących się do rozpraw doktorskich w kilku aspektach: tematu rozprawy doktorskiej i przyjętej metodologii, konstrukcji pracy, oceny merytorycznej oraz oceny formalnej rozprawy. Na końcu niniejszej recenzji przedstawiam konkluzję.

1. Temat rozprawy doktorskiej i przyjęta metodologia

Wybór tematu rozprawy doktorskiej należy uznać za trafny. Łączy on aspekty prawa międzynarodowego (część teoretyczna) i gospodarczego (część praktyczna). Sformułowanie tematu jest właściwe dla nauk prawnych. Rozprawa zatem ma podwójny charakter (teoretyczno- praktyczny) i dzięki temu jej walory praktyczne przy zderzeniu z istniejącym systemem prawnomiędzynarodowym zasługują na pozytywną ocenę Recenzenta. Praca może zainteresować szeroki krąg odbiorców. Aspekty poruszane w pracy są aktualne i poparte licznymi przykładami z praktyki państw i organizacji międzynarodowych, rządowych i pozarządowych zajmujących się sprawami Kosmosu. Autorka zajmuje się nie tylko aspektami prawa międzynarodowego, ale także europejskiego (w tym działalności Europejskiej Agencji Kosmicznej-

ESA) i krajowego państw (przykłady legislacji USA, Luksemburga, czy Zjednoczonych Emiratów Arabskich- ZEA). Za cel pracy przyjęto zbadanie, czy międzynarodowe prawo kosmiczne w obecnym kształcie jest w stanie uregulować wszechstronną działalność podmiotów w przestrzeni kosmicznej. Główny problem badawczy sformułowano w postaci pytania, czy międzynarodowe prawo publiczne, w tym międzynarodowe prawo kosmiczne, dysponuje odpowiednimi i wystarczającymi regulacjami, które są w stanie zapewnić odpowiedni poziom ochrony dla przestrzeni kosmicznej i prowadzonej w niej działalności przed destruktywną aktywnością niektórych państw.

Wydaje się, iż tak ambitne cele, jakie postawiła przed sobą Autorka rozprawy zostały osiągnięte, łącząc aspekty prawa międzynarodowego z ich praktycznym zastosowaniem i przystawalnością do praktyki działalności gospodarczej prowadzonej przez państwa i przedsiębiorców w przestrzeni kosmicznej. Poruszane przez Autorkę problemy prawne i interpretacja prawa mająca na celu udowodnienie stawianych tez o nieprzystawalności regulacji „twardych” (traktatów kosmicznych) i regulacji „prawa miękkiego” dotyczących bezpiecznego wykorzystania przestrzeni kosmicznej są ujęte kompleksowo i stanowią właściwe ujęcie przedmiotu. Rozprawa oparta jest na literaturze krajowej i zagranicznej – praktycznie wszystkie najważniejsze opracowania zostały przez Autorkę wykorzystane. Zabrakło mi jednak obszernej pracy Irmy Słomczyńskiej pt. ”Europejska polityka kosmiczna” (Lublin 2017, stron 619).

Praca jest bardzo obszerna i zaopatrzona w ponad 840 przypisów, czasem zbyt długich, co niekiedy utrudnia lekturę. Autorka przytaczając różne rozwiązania prawne, sprawnie posługuje się międzynarodowymi źródłami prawa, umie je interpretować, wykorzystywać orzecznictwo i co ważne formułować wnioski- nawet krytyczne i umiejętnie je argumentować oraz wskazywać i proponować różne rozwiązania.

Autorka z powodzeniem wykorzystwała w pracy kilka metod badawczych: metodę formalno-dogmatyczną, prawno-porównawczą, analityczną oraz historyczną. Metoda analityczna pozwoliła na sprecyzowanie problemu naukowego oraz wysunięcie hipotezy. Metoda formalno-dogmatyczna pozwoliła na zbadanie oraz zinterpretowanie norm prawa międzynarodowego. Dzięki metodzie prawno-porównawczej możliwe było znalezienie przykładowych rozwiązań. Natomiast metoda historyczna pozwoliła na poszukiwanie związku przyczynowo- skutkowego między początkowym rozwojem międzynarodowego prawa kosmicznego a sytuacją teraźniejszą.

2. Konstrukcja rozprawy doktorskiej

Rozprawa została podzielona dla przeprowadzenia dowodu i lepszej przejrzystości w logiczny ciąg tematyczny zaczynający się od rozdziału wprowadzającego pojęcie prawa kosmicznego, historię źródeł tego prawa oraz szereg użytecznych definicji (Rozdział 1), poprzez odniesienie do części niejako ekonomicznej, co do działalności państw w przestrzeni kosmicznej (Rozdział 2-5) zapewniających rozwój: technologiczny i naukowy (Rozdział 2), gospodarczy (Rozdział 3) oraz bezpieczeństwo ekologiczne (Rozdział 4) i militarne (Rozdział 5). Z niewiadomych powodów we wstępie wskazano, iż praca składa się z 6 rozdziałów (str. 12). Być może Autorka za ostatni (6) rozdział pracy uznała zakończenie pracy, jednakże spis treści wskazuje inaczej. Każdy rozdział pracy został opatrzony wnioskami, które ułatwiają zrozumienie gąszczu przepisów i zagadnień wykorzystanych w rozprawie. Te wnioski zostały połączone na końcu pracy w formie zakończenia (Podsumowanie i wnioski).

Wydaje się, iż ten sposób podziału materiału i narracji jest prawidłowy. Dobrze opracowana i podzielona bibliografia licząca ponad 60 stron pracy (źródła prawa, literatura i źródła internetowe, str. 288-354) świadczy o staranności Autorki i rzetelnym warsztacie pracy naukowej. Praca poprzedzona

jest ważnym wykazem skrótów (one też dzielą się np. na skróty techniczne czy nazwy umów międzynarodowych), bez których bardzo trudno byłoby poruszać się w tematyce kosmicznej.

Wstęp stanowi istotne wprowadzenie do omawianej tematyki i składa się z kilku części porządkujących cały wywód rozprawy, tj. cel pracy i uzasadnienie wyboru tematyki badawczej, uzasadnienie konstrukcji pracy, metody badawcze i bibliografia. Rozdziały podzielone zostały prawidłowo i w związku z powyższym tekst jest czytelny. Nie dotyczy to niektórych zbyt rozbudowanych przypisów.

3. Ocena merytoryczna rozprawy doktorskiej

Już ze wstępu do pracy można odnieść wrażenie, iż Autorka dobrze zna i z łatwością porusza się po omawianej tematyce kosmicznej. Świadczą o tym postawione główne tezy badawcze, w tym ta dotycząca nieprzystawalności obecnego międzynarodowego prawa kosmicznego do coraz bardziej zmieniającego się pod wpływem nowych technologii środowiska kosmicznego i podmiotów w nim działających. Autorka zauważa przy tym liczne zagrożenia dla bezpieczeństwa przestrzeni kosmicznej i rozważa możliwości zapewnienia odpowiedniego poziomu ochrony dla przestrzeni kosmicznej i prowadzonej w niej działalności przed destruktywną aktywnością niektórych państw. Duży wpływ na postawienie przez Autorkę takiej hipotezy miało przeświadczenie o negatywnym wpływie stosowania nowych technologii zarówno na przestrzeń kosmiczną, jak i możliwe zagrożenia dla Ziemi.

W rozprawie przeanalizowano różne formy działalności podejmowane w przestrzeni kosmicznej przez państwa i prywatnych przedsiębiorców. Tych ostatnich najwięcej jest w Stanach Zjednoczonych; niektórzy sądzą, że będą oni mieli coraz większy wpływ na światową politykę kosmiczną. Szerokie uwzględnienie międzynarodowej literatury i źródeł pozwoliło stworzyć obszar

badawczy i kierunek analizy w rozprawie, który skupia się na ochronie zarówno przestrzeni kosmicznej, jak i samej działalności w tym obszarze. W toku pracy Autorka udowadnia, w jakim stopniu normy międzynarodowego prawa kosmicznego w obecnym brzmieniu są w stanie uregulować nowe formy działalności człowieka w przestrzeni kosmicznej oraz jaką rolę może w tej kwestii odegrać tzw. miękkie prawo (ang. soft law). Autorka przedstawiła również stanowisko doktryny uwzględniające perspektywy zmian legislacyjnych w dziedzinie międzynarodowego prawa kosmicznego. Ten przedmiot analizy posłużył realizacji kilku zadań badawczych, w tym dotyczących rozwoju technologicznego, gospodarczego (komercjalizacja przestrzeni kosmicznej) oraz zapewnienia bezpieczeństwa przestrzeni kosmicznej i Ziemi.

Jak słusznie uznała Autorka, rozwiązanie głównego problemu badawczego wymaga poszukiwania odpowiedzi na szereg dodatkowych pytań stanowiących cząstkowe problemy badawcze. Czy któraś z tych dziedzin wpłynie znacząco na zmianę obowiązujących przepisów, a jeżeli nie, to jaka jest przyszłość międzynarodowego prawa kosmicznego? Czy rozwój technologii satelitarnych zapewnia także bezpieczeństwo ich użytkowników? Czy górnictwo kosmiczne ma szansę się rozwinąć na gruncie obowiązującego prawa międzynarodowego? Czy prawo międzynarodowe posiada instrumenty służące ochronie środowiska kosmicznego przed ekspansywną działalnością kosmiczną? Czy wprowadzony nakaz demilitaryzacji Kosmosu jest wystarczający, aby zapobiec przyszłym konfliktom prowadzonym w przestrzeni kosmicznej? Na te pytania Autorka udziela trafnych, opartych o argumenty o walorach prawnych odpowiedzi skonkludowane we wnioskach kończących każdy z rozdziałów pracy oraz w zakończeniu. Zagadnienia te są przypisane do poszczególnych rozdziałów pracy.

Zakres badań Autorki sięgający do prawa międzynarodowego i krajowego m.in. w kwestiach satelitarnych i telekomunikacyjnych czy ochrony środowiska świadczy o rzetelności rozprawy i umiejętności znajdowania

rozwiązań w tym skomplikowanym świecie kosmicznym podlegającym stałym zmianom i zagrożeniom zarówno dla podmiotów działających w przestrzeni kosmicznej, jak i dla państw- kontrahentów, korzystających z efektów takiej działalności (np. dane satelitarne). Ważne jest także założenie Autorki o bezpieczeństwie militarnym państw, które same przenoszą konflikty i spory na przestrzeń kosmiczną, stanowiąc zagrożenie dla działalności innych podmiotów komercyjnych i wojskowych (np. poprzez testy broni antysatelitarnej- ASAT). Wreszcie działalność kosmiczna jest obciążona ryzykiem z uwagi na powstające śmieci kosmiczne, co do których społeczność międzynarodowa jest bezradna, poprzez nieudane próby regulacji twardych.

Autorka pisząc o działalności UN COPUOS w zakresie tworzenia prawa miękkiego wspomina o projekcie dokumentu z roku 1978 pt.: „Draft Guidelines for the Long-Term Sustainability of Outer Space Activities (przypis 646). Tymczasem, dalej w tekście rozprawy jest mowa o „Guidelines for the Long-Term Sustainability of Outer Space Activities (przypis 705) z roku 2019. Wydaje mi się, iż warto byłoby wyjaśnić czytelnikowi, czy i jaki istnieje związek między obydwoma dokumentami. W rozważaniach o górnictwie kosmicznym zabrakło mi także informacji o pracach tzw. grupy haskiej utworzonej w 2016 r. (The Hague International Space Resources Governance Working Group) zajmującej się min. ustaleniem zasad podziału surowców-kopalin kosmicznych.

W związku z tymi obserwacjami uprzejmie proszę na publicznej obronie pracy doktorskiej o udzielenie odpowiedzi przez Autorkę na następujące pytania:

- 1) Co sądzi Pani na temat ustawodawstwa krajowego i jego roli dla działalności kosmicznej państw? Co doradziłaby Pani autorom powstającej polskiej ustawy prawo kosmiczne w kwestii ochrony działalności kosmicznej podmiotów?

- 2) Jak ocenia Pani ostatnie inicjatywy NATO dotyczące uznania Kosmosu za domenę działalności operacyjnej tej organizacji?
- 3) Jaką rolę pełni międzynarodowa dyplomacja kosmiczna w tworzeniu prawa międzynarodowego?

4. Ocena formalnej strony rozprawy doktorskiej

Praca napisana jest prawidłową polszczyzną i starannym językiem prawniczym. Wykazy źródeł zostały sporządzone precyzyjnie i świadczą o dobrym warsztacie naukowym Autorki. Terminy w wykazie skrótów zostały przez Autorkę prawidłowo przetłumaczone z języka angielskiego na język polski, ale byłoby wskazane, aby zostawić również opis angielski. Niektóre przypisy są zbyt obszerne, jak np. przypisy dotyczące definicji obiektu kosmicznego, np. 126 liczącego 16 linii; przypisu 133 liczącego 17 linii tekstu; czy przypisu 477 (dotyczącego koncepcji wspólnego dziedzictwa ludzkości) liczącego 38 linii; niektóre z nich można byłoby z powodzeniem skrócić albo wstawić w formie zwartej do zasadniczego tekstu rozprawy. Takich przykładów jest w rozprawie znacznie więcej.

W niniejszej rozprawie zdarzają się tzw. literówki, choć nie ma ich zbyt dużo. Chociaż recenzja pracy doktorskiej nie jest recenzją wydawniczą, to radziłabym Autorce, aby zrezygnowała z numerowania pozycji w spisie bibliografii i źródeł.

Wszystkie te zastrzeżenia nie obniżają wartości pracy.

Konkluzja

Rozprawa Autorki jest starannie przygotowana i bogata w źródła tj. akty prawne, raporty i inne dokumenty tworzone przez różne organy międzynarodowe oraz bogatą literaturę przedmiotu, zarówno krajową, jak i

zagraniczną. Świadczy to o dojrzałym podejściu Autorki do podejmowanych badań. Praca jest wielowątkowa i wartościowa. Stanowi cenny wkład w literaturę przedmiotu i zasługuje na publikację, być może w języku angielskim, po to, aby rozszerzyć krąg odbiorców.

Reasumując, rozprawa doktorska Pani mgr Pauliny Topolskiej pt.: „Prawnomiędzynarodowe aspekty działalności państw w przestrzeni kosmicznej” w moim przekonaniu spełnia wymagania przewidziane dla tego typu rozpraw na stopień doktora nauk prawnych, przewidzianych w ustawie o stopniach i tytule naukowym (...) z 2003 r.

Wobec powyższego uważam, iż Pani mgr Paulina Topolska może być dopuszczona do dalszych czynności w przewodzie doktorskim, tj. do publicznej obrony, co niniejszym rekomenduję.

Margareta Polková

Haurowa 12.05.2020r.